

Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Somogy-megyei állományához, az 1999. évi felmérés alapján

FENYŐSI LÁSZLÓ – HORVÁTH ZOLTÁN

FENYŐSI, L. – HORVÁTH, Z.: *Data on the population of Ciconia ciconia (White Stork) in Somogy county, Hungary, based on the 1999 survey.*

Abstract: The authors carried out a survey of the stork population across 80% of the territory of Somogy county. During this survey 421 nests were checked in 166 settlements: 359 nests were occupied (HPm + HE), and nestlings were recorded in 237 of these (HPm). Allowing for those areas not surveyed, the stork population of Somogy county can be estimated, using statistical methods, at about 400 pairs.

Bevezetés

A gólya a legismertebb és legkedveltebb madaraink közé tartozik. A hazai állomány európai viszonylatban is kiemelkedő jelentőségű, így az elmúlt évtizedekben számos hazai vizsgálat foglalkozott e fajjal. A Madárta- ni Intézet - néhány felmérést követően - 1958-ban indította el azt az egész ország területére kiterjedő munkát, melyben szakemberek és egyéb közreműködők öt évenként azonos módszerrel felméri a hazai állományt. Somogy-megyében is történtek „gólyaszámlálások”, de ezeket különböző problémák miatt nem sikerült a megye teljes területén elvégezni. 1999-re esett az évezred utolsó „gólyacenzusa”, amikor is számos közreműködőnek köszönhetően sikerült a megye közel teljes területén felmérést végezni. E tanulmány a kapott eredmények összegzését adja.

Irodalmi áttekintés

Somogy-megyében az első, már jelentős területet érintő állományfelmérés 1956-ban Marián Miklós szervezésében történt, amikor is mintegy 300 segítő bevonásával 172 községből sikerült adatokat szerezni (MARIÁN 1956). Marián szerint „a megfigyelt 398 fészekből az idén 20 lakatlan. A fiókák számát 246 fészekben sikerült megállapítani. E fészkekben összesen 718 fióka nőtt fel és repült ki.” Sajnos, e dolgozatban községekre vonatkozó adatok nincsenek. Az 1958, 1963 és 1968. évi felmérések eredményeit összegzi MARIÁN (1971). A tanulmányban 177 somogyi község szerepel, azonban egy-egy településnél gyakran hiányzik valamely felmérés eredménye. A dolgozat szerint 1958-ban 137 településen 490, 1963-ban 155 településen 455 és 1968-ban 127 településen 293 költőpár volt ismert. Dél-Somogyban, egy 1100 km²-es mintaterületen 1991 óta folyik rendszeres állományfelmérés, melynek részeredményét adja FENYŐSI (1998). E mintaterületen a vizsgálat ideje alatt folyamatosan emelkedett a költőpárok száma, az elmúlt 9 év alatt mintegy 20 %-al. 1992-ben a Somogy Természetvédelmi Szervezet

1. ábra: Fehér gólya fészke

kezdemenyezésére történt újabb állományfelmérés, ekkor 153 településen 316 fészek került összeírásra. Sajnálatos, hogy az 1992-es felmérés eredményei ma már nem hozzáférhetők. Az 1992-es és az 1956-os felmérés néhány eredményének összevetését adja FENYŐSI (1994). Az újabb, 1994-es állományfelmérés során 170 településen 407 fészket sikerült ellenőrizni, melyből lakatlan 69, lakott 338 fészek volt (HUNYADY 1994). A Balaton vonzáskörzetében lévő észak-somogyi településeken végzett gólyafelmérések eredményeit NOVOTNY et. al. (1995) és LÁSZLÓ et. al. (1996) foglalja össze. E munkákban 51 település mintegy 100 fészkelőhelyének (cca. 65 pár) adatait közlik.

A vizsgált terület

A mintegy 6000 km² kiterjedésű Somogy-megye hazánk legnagyobb kiterjedésű megyéi közé tartozik. Északon a Balaton, Keleten a Külső-Somogyi dombvidék, a Kapostól délre a Zselicség, nyugaton a Marcali-lőszhát és a Csurgó-Zákányi dombság, a megye kö-

zepső és déli területein a Belső-Somogyi homokvidék terül el. A Külső-Somogyi dombvidék tengerszint feletti magassága 130-300 m közötti (max. 312 m), az évi átlagos csapadék mennyisége északon 600, délen 650-700 mm. Az éghajlatra kontinentális jelleg, illetve szubmediterrán hatás is jellemző. A terület erdősültsége a megyében a legalacsonyabb, az erdőségek (cseresek, gyertyános-tölgyesek, kultúrerdők) mellett szántók és gyümölcsösök, szőlők is meghatározóak. A Zselicség a megye legerdősültebb területe (cca. 30 % erdő), tengerszint feletti magassága 140-300 m, az évi átlagos csapadék mennyisége 710 mm. A Marcali-lőszhát Belső-Somogy homokvidékéből szinte szigetszerűen emelkedik ki. A lösszel borított dombvonulat meglehetősen száraz. A Csurgó-Zákányi dombság tengerszint feletti magassága 150-280 m, csapadékos (750 mm) és szubmediterrán hatásokat mutató éghajlattal, illetve magas erdősültséggel jellemezhető. A Belső-Somogyi homokvidék a megye legnagyobb kiterjedésű tája. A tengerszint feletti magasság 107-193 m közötti, az évi csapadék mennyisége 700-800 mm. Az enyhén hullámos felszínű homokvidéken észak-déli irányú buckavonulatok, s ezek közötti lefolyástalan láptavak a jellemzőek. A valamikori láptavakból és vízfolyásokból számtalan halastavat alakítottak ki. A gólyák számára költőhelyként - kevés kivételtől eltekintve - e megyében is a települések a meghatározóak, ezek száma 250 körüli. Legfontosabb táplálkozóhelyek a kaszálórétek, nedves mocsárrétek (a Dráva mentén), tavak és láptavak környezete, illetve szántók és egyéb kultúrterületek.

Anyag és módszer

1999-ben a megye minden települését érintő felmérést kívántunk szervezni, azonban ez a dél-balatoni régió jelentős területén sajnálatos módon elmaradt. Így, kb. 50 községben 1999-ben nem történt gólyafelmérés. A megye kb. 200 településén sikerült elvégezni a felmérést, ez a települések kb. 80 %-át jelenti. A munka során - régebbi adatsorokra is támaszkodva - július első hetében felkerestük a településeken található fészkeket, s rögzítettük a szokásos adatokat (fészkek helye, tartóaljzat, lakottság, fiókaszám stb.).

Eredmények

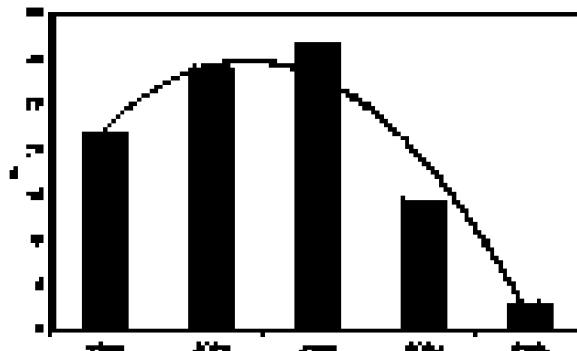
Az 1999. évi felmérés során a vizsgált 200 település közül 166-ban találtunk gólyafészket. A 421 fészkek közül lakatlan 62, lakott 359 fészkek volt. A 359 fészkek közül 237-ben láttunk fiókát, 117-ben nem volt fióka, illetve 5 fészket magányos gólya használt (1. táblázat). A 237 db fiókas fészkekben 1-5 fiókát láttunk, ezek megoszlását a 2. táblázat és az 1. ábra mutatja. A 2. táblázat adatai szerint minimálisan 586 fióka repült ki a vizsgált területen.

Település	Összes fészkek
Lakott - H (Hpa) + HE (HE)	117 fészkek
- Lakatlan (Hpa)	5 fészkek
- Fészkek: 1-5 fióka (Hpa) + HE (HE)	237 fészkek
Lakott fészkek	359 fészkek
Lakatlan fészkek	62 fészkek

1. táblázat: A gólyafészkek száma a vizsgált területen

	Össz.	fiókák száma (db)
1-5 fiókás fészkek	237	586
1 fiókás fészkek	100	100
2 fiókás fészkek	75	150
3 fiókás fészkek	34	102
4 fiókás fészkek	7	28
5 fiókás fészkek	1	5
Összesen	237	586

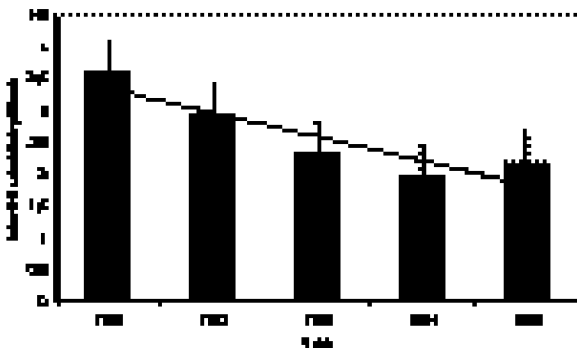
2. táblázat: A fiókaszám megoszlása a vizsgált területen

1. ábra: A fiókas fészkek megoszlása 1999-ben

Település	Települési magasság, illetve gólyafészkek számát	Lakatlan fészkek száma	Lakott fészkek száma (Hpa+HE)	Összes fészkek száma
1999	137	7	490	497 (7)
1993	126	7	435	452 (7)
1988	127	10	328	338
1983	127	20	228	248
1980	128	21	228	249

3. táblázat: Gólyafelmérések eredményeinek összehasonlítása

2. ábra: Lakott gólyafészkek (Hpa + HE) és a gólyafészkes települések számának hányadosa a különböző felmérésekkor.

Beszám- szám	Talpalás	Fékszám- szám	HMSZ-pár
1	Aréna	1	1
2	Asztró	2	2
3	Babócsa	7	6
4	Bakföld	4	3
5	Bakföldi rét	1	1
6	Bakföldi rét	2	2
7	Bakföldi rét	1	1
8	Bakföldi rét (Körs)	1	1
9	Bakföldi rét	2	2
10	Bakföld	8	6
11	Bakföld	1	1
12	Bakföldi rét	1	0
13	Bakföld	5	5
14	Bakföld	20	15
15	Bakföld	1	1
16	Bakföld	3	2
17	Bakföld	1	1
18	Bakföld	6	4
19	Bakföld	2	2
20	Bakföld	2	2
21	Bakföld	2	1
22	Bakföld	1	1
23	Bakföldi rét	1	0
24	Bakföldi rét	1	1
25	Bakföldi rét	10	6
26	Bakföld	1	1
27	Bakföld	1	1
28	Bakföld	6	9
29	Bakföld	1	1
30	Bakföld	6	6
31	Bakföld	5	6
32	Bakföldi rét	2	2
33	Bakföldi rét	3	3
34	Bakföldi rét	1	1
35	Bakföld	1	1
36	Bakföldi rét	1	1
37	Bakföld	1	1
38	Bakföld	2	1
39	Bakföld	2	1
40	Bakföld	1	1
41	Bakföld	1	1
42	Bakföld	3	2
43	Bakföld	5	4
44	Bakföld	1	1
45	Bakföld	5	6
46	Bakföld	1	1
47	Bakföld	4	4
48	Bakföld	1	1
49	Bakföld	2	2
50	Bakföld	1	0
51	Bakföldi rét	5	3
52	Bakföld	1	1
53	Bakföld	1	1
54	Bakföld	1	1
55	Bakföld	2	2
56	Bakföld	3	2
57	Bakföld	3	2
58	Bakföld	1	1
59	Bakföld	3	2
60	Bakföld	1	1
61	Bakföld	5	6
62	Bakföld	1	1
63	Bakföld	3	2
64	Bakföld	1	1

65	Bakföldi rét	1	1
66	Bakföld	2	2
67	Bakföldi rét	3	3
68	Bakföldi rét	1	1
69	Bakföld	1	1
70	Bakföld	8	6
71	Bakföld	1	1
72	Bakföld	4	4
73	Bakföld	2	1
74	Bakföld	1	1
75	Bakföld	3	3
76	Bakföld	1	1
77	Bakföld	1	1
78	Bakföld	2	2
79	Bakföldi rét	1	0
80	Bakföldi rét	1	0
81	Bakföld	1	1
82	Bakföld	6	7
83	Bakföld	6	6
84	Bakföldi rét	2	1
85	Bakföld	1	1
86	Bakföld	1	1
87	Bakföldi rét	1	1
88	Bakföldi rét	2	0
89	Bakföld	5	2
90	Bakföld	1	1
91	Bakföld	1	1
92	Bakföldi rét	1	1
93	Bakföldi rét	6	6
94	Bakföldi rét	2	2
95	Bakföld	2	1
96	Bakföld	1	1
97	Bakföld	1	0
98	Bakföldi rét	4	3
99	Bakföld	26	27
100	Bakföld	7	7
101	Bakföld	5	4
102	Bakföldi rét	2	2
103	Bakföld	1	1
104	Bakföld	2	2
105	Bakföldi rét	1	1
106	Bakföld	5	3
107	Bakföld	1	1
108	Bakföld	1	1
109	Bakföld	2	2
110	Bakföld	4	3
111	Bakföld	1	0
112	Bakföld	1	1
113	Bakföld	2	2
114	Bakföld	1	1
115	Bakföld	1	0
116	Bakföld	1	1
117	Bakföldi rét	3	2
118	Bakföld	6	6
119	Bakföldi rét	2	2
120	Bakföld	1	1
121	Bakföldi rét	2	2
122	Bakföld	2	2
123	Bakföld	1	1
124	Bakföldi rét	4	2
125	Bakföld	1	1
126	Bakföld	1	1
127	Bakföld	2	2
128	Bakföld	1	1
129	Bakföldi rét	1	1
130	Bakföldi rét	1	1
131	Bakföldi rét	2	2

132	Somogyi László	1	1
133	Somogyi Zoltán	2	1
134	Somogyi Zoltán	1	1
135	Somogyi Zoltán	1	1
136	Somogyi Zoltán	1	1
137	Somogyi Zoltán	1	1
138	Somogyi Zoltán	1	1
139	Somogyi Zoltán	1	1
140	Somogyi Zoltán	1	1
141	Somogyi Zoltán	1	1
142	Somogyi Zoltán	1	1
143	Somogyi Zoltán	2	2
144	Somogyi Zoltán	1	1
145	Somogyi Zoltán	1	1
146	Somogyi Zoltán	1	1
147	Somogyi Zoltán	1	1
148	Somogyi Zoltán	1	1
149	Somogyi Zoltán	1	1
150	Somogyi Zoltán	1	1
151	Somogyi Zoltán	1	1
152	Somogyi Zoltán	5	1
153	Somogyi Zoltán	1	1
154	Somogyi Zoltán	1	1
155	Somogyi Zoltán	1	1
156	Somogyi Zoltán	1	1
157	Somogyi Zoltán	2	1
158	Somogyi Zoltán	1	1
159	Somogyi Zoltán	1	1
160	Somogyi Zoltán	1	1
161	Somogyi Zoltán	1	1
162	Somogyi Zoltán	1	1
163	Somogyi Zoltán	1	1
164	Somogyi Zoltán	1	1
165	Somogyi Zoltán	1	1
166	Somogyi Zoltán	1	1
167	Somogyi Zoltán	1	1
168	Somogyi Zoltán	1	1
169	Somogyi Zoltán	1	1
170	Somogyi Zoltán	1	1
171	Somogyi Zoltán	1	1
172	Somogyi Zoltán	1	1
173	Somogyi Zoltán	1	1
174	Somogyi Zoltán	1	1
175	Somogyi Zoltán	1	1
176	Somogyi Zoltán	1	1
177	Somogyi Zoltán	1	1
178	Somogyi Zoltán	1	1
179	Somogyi Zoltán	1	1
180	Somogyi Zoltán	1	1
181	Somogyi Zoltán	1	1
182	Somogyi Zoltán	1	1
183	Somogyi Zoltán	1	1
184	Somogyi Zoltán	1	1
185	Somogyi Zoltán	1	1
186	Somogyi Zoltán	1	1
187	Somogyi Zoltán	1	1
188	Somogyi Zoltán	1	1
189	Somogyi Zoltán	1	1
190	Somogyi Zoltán	1	1
191	Somogyi Zoltán	1	1
192	Somogyi Zoltán	1	1
193	Somogyi Zoltán	1	1
194	Somogyi Zoltán	1	1
195	Somogyi Zoltán	1	1
196	Somogyi Zoltán	1	1
197	Somogyi Zoltán	1	1
198	Somogyi Zoltán	1	1
199	Somogyi Zoltán	1	1
200	Somogyi Zoltán	1	1

4. táblázat: Az 1999. évi felmérés eredményei, településként

Következtetések

- A vizsgált – a megye kb. 80 %-át kitevő - területen eredményeink alapján 1999-ben legalább 354 pár fehér gólya fészkel.
- Mivel a nem vizsgált terület gólyaállománya – 1996-os adatok alapján - cca. 35 párra tehető, továbbá 1999-ben a korábbi évekhez viszonyítva nőtt a költőpárok száma, emiatt véleményünk szerint Somogy-megye fehér gólya állománya 1999-ben biztosan elérte a 400 párat.
- A sűrűség (D) a vizsgált területen 7,37 gólyapár/100 km², a megye teljes területén kb. 6,5-6,7 gólyapár/100 km².
- A megyei gólyaállomány alakulását 1956-1999 időszakában a 3. táblázat mutatja. Bár az adatok – különbözőségük miatt - nehezen összevethetők - úgy tűnik az 1958-as felméréshez képest jelentősen csökkent a megye gólya-állománya. Biztató, hogy 1999-ben már egy határozott pozitív elmozdulás észlelhető 1994-hez képest (2. ábra). E tény egy kisebb mintaterületen végzett felméréseink is igazolnak.

Köszönetnyilvánítás

Az 1999. évi felmérésben végzett munkájáért köszönet Csór Sándor, Filotás Zoltán, Hunyady József, László István, Mezei Ervin, Novotny Zsolt, Pintér András, Rozner György és Stix József kollegáinknak. A munka támogatásáért köszönet illeti a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet, a Somogy Természetvédelmi Szervezetet és a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságot.

Irodalom

- FENYŐSI L. 1994: Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Somogy megyei fészkelési viszonyaihoz. - *Aquila*, 101: 204-205.
- FENYŐSI L. 1998: Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park somogyi területének fehér gólya (*Ciconia ciconia* L.) állományához az 1996. évi felmérés alapján. - *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat*, 9: 471-474.
- HUNYADY L. 1994: 1994 Somogy White Stork Census. p. 1-8. (kézirat).
- LÁSZLÓ I., NOVOTNY ZS., PONGRÁCZ Z., SIMON P., SZABÓ B. - VINCZE B. 1996: A dél-balatoni régió fehér gólya (*Ciconia ciconia* Linné, 1758) állományának alakulása az 1996-os évben. - *Anser*, 3: 41-49.
- MARIÁN M. 1956: Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia* L.) fészkelési viszonyaihoz Somogyban, 1956-ban. - *Rippl-Rónai Múzeum Közleményei*, Kaposvár, p. 1-6.
- MARIÁN M. 1971: A gólya populáció-dinamikája Magyarországon (1963-1968). *Móra Ferenc Múzeum évkönyve*, 1971/1. 37-72.
- NOVOTNY ZS., SZABÓ B. - VINCZE B. 1995: Beszámoló az 1995. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia* Linné, 1758.) censusról. - *Anser*, 1: 33-40.

Data on the population of *Ciconia ciconia* (White Stork) in Somogy county, Hungary, based on the 1999 survey

LÁSZLÓ FENYŐSI – ZOLTÁN HORVÁTH

The authors carried out a survey of the stork population across 80% of Somogy county. They visited some 200 settlements and they were able to record 421 nests in 166 of these. Their records include 62 abandoned nests and 359 nests which were occupied (HPm + HE); 586 nestlings were recorded in 237 nests (HPm). Allowing for the non-surveyed areas – where about 35 pairs might live - the stork population of Somogy county exceeds 400 pairs. Based on these figures, the density

of the White Stork population (D) can be estimated to 6.5 – 6.7 pairs/100 km². Comparing these results to those of former surveys, it is obvious that the current population of *C. ciconia* in Somogy county is much lower than, say, the 1950s. However, based on the results for 1994 - and this is also borne out over a smaller sampling area – the number of breeding pairs is on the increase.

Authors' addresses:

FENYŐSI László
Duna-Dráva National Park
H-7570 Barcs Petőfi u. 10.
HUNGARY

HORVÁTH Zoltán
Duna-Dráva National Park
H-7570 Barcs Fürdő u. 11.
HUNGARY

